

فرهنگ دیداری

و روش‌شناسی تحلیل تصویر

www.ketab.ir

مریم کهوند

عضو هیأت علمی دانشگاه هنر

روزنامه خنجر

پنجشنبه ۱۳۹۹/۰۵/۰۵

فرهنگ دیداری و روش‌شناسی تحلیل تصویر
Visual Culture and Image Analysis Methodologies
مریم کهوند: Mr. Maryam Khevan

چاپ اول: ۱۳۹۹

لیتوگرافی: نقره‌آبی

چاپ و صحافی: تاجیک

تعداد: ۱۱۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۶۳۶-۵-۵-۵ ISBN 978-600-96636-5-5

کلیه حقوق چاپ، انتشار و تکثیر این اثر برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه: کهوند، مریم، ۱۳۵۰-

عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ‌دیداری و روش‌شناسی تحلیل تصویر / مریم کهوند.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات پیکفکر: دانشگاه هنر، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۷۲ص: مصور.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۶۳۶-۵-۵-۵

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابخانه.

موضوع: ارتباط دیداری

Visual communication موضوع:

سواد دیداری موضوع:

Visual literacy موضوع:

جامعه‌شناسی تصویری موضوع:

Visual sociology موضوع:

رده‌بندی کنگره: p۹۳/۵

رده‌بندی دیویی: ۳۰۲/۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۵۶۳۶۰

فهرست

۹	پیش‌گفتار
۱۳	مقدمه
۲۱	۱. از چرخش دیداری تا فرهنگ دیداری
۲۲	مفهوم فرهنگ
۲۳	رویکردهای هنجاری و پیغام‌درا به مفهوم فرهنگ
۲۴	رویکردهای تحلیلی و انتقادی به مفهوم فرهنگ
۲۶	فرهنگ از دیدگاه مطالعات فرهنگی
۲۸	مطالعات فرهنگی
۲۹	روش‌شناسی مطالعات فرهنگی
۳۰	هدف مطالعات فرهنگی
۳۱	مطالعات فرهنگی در ایران
۳۲	نقد دیداری
۳۷	فرهنگ‌دیداری
۳۸	واژه‌شناسی و تبار فرهنگ دیداری
۴۱	ماهیت فرهنگ دیداری
۴۲	فرهنگ‌دیداری: رویکردی انتقادی در تحلیل تصویر

۴۸	فرهنگ دیداری؛ میان رشته‌ای دانشگاهی
۵۰	پایان تاریخ هنر
۵۴	تاریخ هنر جدید
۵۷	چند مفهوم کلیدی در فرهنگ دیداری
۵۷	مقدمه (چرخش تصویری)
۵۹	فرهنگ دیداری و پست مدرنیسم
۶۲	زمینه‌ها و روش‌های دیدن
۸۷	دین و پادین: خوانشی انتقادی از زندگی روزمره
۱۰۷	دیداری و سوانش معنا
۱۱۳	مصرف
۱۱۶	چارچوب‌های نظری فرهنگ دیداری
۱۱۶	ادبیات فرهنگ دیداری
۱۱۹	معیارهایی برای روش‌شناسی فرهنگ دیداری
۱۲۲	جغرافیای نظریه‌ها
۱۲۳	اسپنسر و روش‌های تحقیق دیداری در علوم اجتماعی
۱۲۵	آن دالیوا و روش‌ها و نظریه‌های مطالعاتی تصویر
۱۲۷	لیوون و جویت و روش‌های تحلیل دیداری
۱۲۹	روش‌شناسی‌های دیداری گیلین رز
۱۳۵	۲. روش‌شناسی تحلیل دیدمان
۱۳۷	ساختار اجتماعی مواد تصویر
۱۳۹	مقدمه‌ای بر تحلیل گفتمان
۱۴۰	نورمن فرکلاف و تحلیل گفتمان انتقادی
۱۴۵	گیلین رز و تحلیل گفتمان فوکو
۱۴۶	میان‌متن و زمینه
۱۴۸	نهادها و روش‌های دیدن

۱۵۰	الگوی تحلیل گفتمان ون لیوون
۱۵۱	تحلیل انتقادی گفتمان تصویر
۱۵۳	الگوی تلفیقی تحلیل دیدمان (رُز- فرکلاف)
۱۵۶	گستره‌ی فرآورده (تصویر)
۱۶۰	گستره‌ی فرآوری
۱۶۳	گستره‌ی دریافت
۱۶۶	روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۷۱	تحلیل نمونه‌هایی از آثار تجسمی
۲۴۸	سخن‌آثار
۲۵۹	کتاب‌شناسی
۲۶۹	فهرست اعلام واسطه‌جات

پیش‌گفتار

فرهنگ دیداری (بصری) تفسیری است که از اوایل دهه هفتاد میلادی در غرب مطرح شد. این پژوهش بر مجموعه فرانمودهای ملموس بصری دلالت دارد که از تاحید افراد، اقوام، ملت‌ها، دولت‌ها و تمدن‌ها به‌کار می‌رود. فرهنگ دیداری، گستره وسیعی از مکاتب و مطالعات از جمله هنرهای تجسمی، سینمایی و روزگادهای روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و نشانه‌شناختی هم‌پوشانی دارد. امروزه فرهنگ دیداری با رشته‌ای به نام فن‌آوری بصری مرتبط می‌باشد. فن‌آوری بصری به مجموعه‌ای از ابزار و رسانه‌هایی اطلاق می‌شود که آماج و هدف اصلی آن را گسترش و تعمیق دریافت، شناخت و شعور دیداری انسان معاصر قرار داده است. مارتین جی^۱ پژوهش‌گر معاصر در مصاحبه‌ای با نشریه فرهنگ دیداری یادآور می‌شود که رواج و گسترش بی‌سابقه این فن‌آوری در همه عرصه‌های فرهنگی ضرورت عنایت و پژوهش و دریافت عمیق‌تر و جامع‌تری از تصویر را چشم‌گیر ساخته است. افزون بر این نباید از نظر دور داشت که تصویر همواره با دانش قدرت و نهاد و گفتمان پیوندی نزدیک داشته است. هر چند عمر فرهنگ دیداری با تمدن از پگاه تاریخ تا کنون با عمر انسان قرین بوده است، اما گستره و حوزه‌ی فرهنگ دیداری به معنای دقیق آن به دهه‌ی هفتاد میلادی

1. Martin Jay

بازمی‌گردد. جیمز الکینز^۱ هنرشناس معاصر به نوشته‌ی مایکل بکساندال^۲ یعنی نقاشی و تجربه در سده یازدهم ایتالیا باز تکیه کرده و مدعی است این واژه نخستین بار در ۱۹۷۳ پدیدار شده، اما مطالعه اولیه فرهنگ‌دیداری را جان برجر^۳ در اثر معروف خود شیوه‌های دیدن مطرح کرد. الکینز مدعی است که رشته فرهنگ‌دیداری در بدو امر در انگلستان در قالب یک جنبش خاص مطرح و رفته‌رفته به حوزه‌ی خودپاینده و مستقلی به نام مطالعات فرهنگ‌دیداری منجر گردید و بعدها در امریکا و استرالیا این مطالعات دنبال شد. امروزه بخش‌هایی چون پسا ساختارگرایی، پسااستعمار، عصر اطلاعات، جامعه رسانه‌ای، جامعه پسا صنعتی، پست‌مدرنیسم و جهان‌گرایی هر یک به شکلی خاص، ویژه‌ای مطالعات فرهنگ‌دیداری را به رویکردهایی منطبق با آراء و مفاهیمی خود تبیین کرده‌اند.

در واقع سرعت فزاینده فن‌آوری بصری زمینه چرخشی اساسی را در قلمرو فرانمود فرهنگ‌دیداری فراهم نموده است. می‌توان این واژگونی انگاره و چرخش را وجهی فروپداد شمرد که خود نمودار مناسبت‌های حاکم بر زندگی انسان امروزی محسوب می‌شود. این چرخش متضمن تأکیدی است به اهمیت فزاینده دیدمان این امر نیز خود دربرگیرنده‌ی عوامل گوناگون از جمله در قلمرو اقتصاد اجتماعی است؛ بدین معنی که فن‌آوری‌های بصری در قالب عکاسی، سینما، نقاشی، تلویزیون، تلفن‌های همراه و جلوه‌های گوناگون رایانه‌ای هر روز بیشتر و عمیق‌تر بر هر لحظه از زندگی افراد و به طور کلی جامعه تأثیر می‌نهد. از سوی دیگر صنعتی‌شدن فرایند دیدمان این پدیده را به ژرفای ناخودآگاه جمعی تسری داده‌است. می‌توان گفت رشد و گسترش فرهنگ‌دیداری معاصر خود پاسخی است

1. James Elkins

2. Michael Baxandall

3. John Berger

تاریخی و منظومه‌ای در هم تنیده از مسائل و موضوعات اساسی که بشر امروز را به مقیاسی بی‌سابقه درگیر نموده است. هم از این روست که بزرگانی چون نیکولاس میرزواف^۱، شان کوبیت^۲ و آرجون آپادورای^۳ ظهور و گسترش فرایند دیداری را زمینه‌ساز شکل‌گیری و تحقیق ذهنیتی (سوبژکتیویته) جدید شمرده‌اند. همان‌گونه که نورمن برایسون^۴ یادآور شده است «میان سوژه و جهان مجموعه گفتمان‌هایی که زمینه رشد و گسترش در ماز را فراهم می‌کنند، تجربه دیداری نوینی را برای انسان امروزی مهی می‌گردانند که در طول تاریخ بی‌سابقه و بی‌نظیر بوده‌است». در واقع رشد و توسعه دیداری نه تنها به فرایند نوین ذهنیت جدید دامن می‌زند، بلکه بافت ابرسیویته (پوستمدرنیته) را هم دستخوش تحولی ژرف می‌سازد. به همین دلیل بحث به بررسی هنگ‌دیداری نه تنها دست هنرمندان و اهل نظر در عرصه هنر را تغییر داده‌است، بلکه همه افراد بشر از دولت‌مردان گرفته تا تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان، کارمندان و کارگران، پيله‌وران و مخاطبان رسانه‌های سمعی و بصری به‌طور کلی همه ابعاد و افراد بشر را به‌خود مشغول داشته‌است.

اهمیت نگارش و پژوهش در زمینه فرهنگ‌دیداری با توجه به روندهای مورد اشاره در بالا در روزگار ما انکارناپذیر می‌نماید. نویسنده کتاب حاضر بر پایه همین ضرورت به پژوهش و تألیف در این زمینه دست یازیده و مجموعه یافته‌ها و تجربیات آموزشی و هنری خویش را با زبانی سلیس و قابل فهم در این نوشتار گنجانیده است. نگارنده در این اث با نظری دقیق داده‌های تحقیقی معتبر را با عنایت به ابعاد روش‌شناختی مهم مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و ضمن اشاره به سابقه و ادبیات مهم

1. Nickolas Mirzoeff

2. Sean Cubitt

3. Arjun Appadurai

4. Norman Bryson

تحقیق راهبردهای مهم در این گستره را به دقت و با وسواس تبیین نموده است. او با تکیه بر تجربه‌های آموزشی و پژوهشی طولانی خویش توان کارمایه نظری و عملی خود را به صورتی شفاف به رشته تحریر درآورده و زمینه بحث و بررسی دانش‌جویان و به‌طور کلی پژوهندگان و دستداران این عرصه مهم را در این نوشتار فراهم نموده است. جای دارد که این راه‌دشوار هم از ناحیه نگارنده و هم سایر علاقمندان و پژوهندگان ادامه یابد تا فرهنگ و تمدن این سرزمین هر چه بیشتر و ژرف‌تر بارور گردد.

نویسنده این دیباچه رجاء واثق دارد که علاقمندان حوزه مطالعات فرهنگ‌دیداری و بهره‌نژده هنرمندان و هنرشناسان در عرصه‌های گوناگون هنرهای تجسمی و ورود در مطالعه این صفحات بهره‌هایی وافر خواهند برد.

محمد ضیمران. بهمن ۱۳۹۸